

DR. FEHIM HADŽIMUHAMEDOVIÆ

A valóság pörgése és villanásai

A világ beszűrődése önmagamba – Magam tágitása a világba

IIII

Admir Mujkiæ teljesen személyes, de bizonyos értelemben univerzális, grafikus kiállítását, tematikus keretét a dervistánc pörgése és a Kuršumli-medrese installációs tere inspirálta. Ennek eredménye az a harmadik minőség, amely túllép a grafikák szimbolikus és térbeli világán. A kiállítás ezzel a mozzanattal a kortárs művészet néhány alapkérdésének feloldását problematizálja, szugerálja, méghozzá azokat, amelyek a művészeti kifejezés struktúráját érintik. Ugyanis, az akadémikus grafikus, Admir Mujkiæ az alkotás transzcendentális rétegét artikuláló és újragondoló munkákat állít ki. A kortárs művészet szemszögéből nézve, itt egy elfojtott terület megőrzéséről van szó. Gilo Dorfles ezt a szintet a transzracionális kifejezés iránti vágygal definiálja: „Ahhoz, hogy a művészet valóban elérje azt a kommunikációs formát, amely túltesz az intellektuális megismerésen és egy meghatározott korszakhoz való kötődésen, feltétlenül szükséges a ‘transz-racionalitás’ eszméje. Ezt összeköthetjük az elképzelt eszmével – bildhaftes Denken –, amely minden művészi kreáció szimbolikus komponensének szívében helyezkedik el. A közeljövőben a művészetnek ez a jelképes értéke – amely ma sok alkotásból hiányzik ... újra meg fog jelenni...” (*A művészet általános története*, Leonardo Arte, Milano, 1997)

IIII

A dervistánc princípiuma a vertikális, majd a mikrokozmológiai tengely és az artikuláció megállapításának formális felépítésén alapul. Admir Mujkiæ grafikái a pörgés princípiumát és az Axis Mundi dominációját foglalják magukba. A vertikális festészeti expressziója minden egyes munkájában tapasztalható, szó szerint vagy látható szövedékként. A tengelyen és az általános pörgésen keresztül az egész világ megjelenik – egy pontban. Ekként mutatkozik meg a világgal együtt ennek sajátosan legkisebb összetevője. Az egész világ felszívódik a pörgés középpontjában – a teljes világ kiömlik a pörgés középpontjából. Vagy, a pörgés folyamatában és tapasztalatában az, aki forog, magába szívja az egész világot, s egyidőben a teljes világba, a végtelenbe tágul.

Magán a grafikán belül a világ, illetve ennek képe, egy bizonyos inverz viszony által rajzolódik ki: A tevékenységet mutató ábra a kép központi részében helyezkedik el, mint kép

a képben, gyakran külön keret jelzi a határait. E módon – a sajátos ráamához és előképhez hasonlóan – jelentkezik egy nagyobb kép, amely a grafika széléig húzódik. Benne szabály szerint a sematizmus nyilvánul meg (körvonal és jelzés), absztrakt módon artikulált antropomorf figurák a környezetükkel. Képzőművészetileg ezt mozdulatlan, lapos alakokkal s ennek megfelelő színvilággal oldotta meg. Így, figuratívan mondva, a kőszerű jelzések emberszabású tája a kép egészében kiterjednek, ugyanakkor jelentéktelenné válnak, mivel csak az ösztönzés szerepét töltik be. Az ember csupán kiindulópont. Mert e 'kötájon' belül felbukkan egy 'nyílás', 'rés' vagy 'lyuk': csipkés és dekoratív felépítésű kép – ugyanúgy immateriális minőségben, mint a grafika valódi forrása. Ekként lehet a festmény nyers és kemény oldalának közepén felfedezni a finom kvalitás 'túldaldiságát'. Világos a szem elé tárt esztétikai minta: a külső világ geometrizált, anyagi, statikus, monovalens, sematizált, nélkülozi az élet minden valóságos attribútumát, az ember csak orbisként van jelen. Az élet attribútumaival sugárzó belső, valódi világot, a mozgót és a dinamikusat, a kitöltötöt meg a szimbolikust a benti keretben artikulálja. Ez a dimenzió egyenes reflexiója magának a pörgésnek – az ember a dervissel önmaga körül forog, a teljes világon belül s körül. Itt megjelennek a belső képek az élet jeleneteiből. Egyforma szerkezetet és minőséget kap a virág, a mennyei szekér, a ló, az élet szép pillanatiban az emberek... A közösnek ez a minősége központi karakter, amely az anyagi, a külső világ meghaladását szugerálja, a közeledést az egyhez, Isten egységéhez. A szellemiség így logikusan a grafika szimbolikus állapotaként jelentkezik, ami a nyugalom lényegének festészeti expressziójával valósul meg.

IIII

A grafikai lap egész kompozíciójának alapjaként tekinthető vertikális formalitás mellett a belső ráában látható kép minősége a ritmikus ismétlődésre, a rajz és a vonal képzőművészeti elemeinek összeadódására vagy tágulására épül. Ez a ritmus, amely arra vágyik, hogy a csipkézettség meg a szegényes színvilág festészeti strukturáltságával minden oldalra kiterjedjen, ornamentális kifejezést szül. Az áradó expresszivitás és az élő attribútumának a díszítőeleme világosan tükrözi a dervisi tánc ritmikus pörgését, csak hogy elsősorban szimbolikus értelemben. Mert mindent összevetve a grafikák nem a tánc fizikai mozgását óhajtják expresszíven reprezentálni a vonal és a laposság képzőművészeti elemeivel... A forgás érzékelhetősége itt szimbólumként artikulálódik, amelyet mindenekelőtt a finom csipkés rajz fejez ki. Megvalósított ritmus – díszítőelem – szimbólum... valóban a világ igazi tartalma és szubsztanciája; egy olyan világe, amely Admir Mujkix szerint nem lehet a descartes-i kiüresedett tér projekciója. Noha az első pillantásra paradoxon, de a tér szubsztanciális tartalma bizonyos értelemben nem is számít többé.

IIII

A szufi pörgése magába oldja az egész világot, majd kiömlik vissza ugyanoda. Ennek ellenére meg kell, hogy jelenjen egy képben. A forgás nem cél, ahogyan téma sem – nem lehet a képen leállni, ez csupán egy módszert ad, hogy megragadjunk más képeket – egy új, szokatlan és csodálatos pillantást a világra. A pörgésben a világ megszabadul a súly és az idő attribútumaitól, ismeretlen dimenziót nyit meg. A pörgéssel foglalkozó tudományos kísérlet is azt állítja, hogy a horizontális thoruson átívelő mozgás jelzi a súlyvesztés reflexét. Admir Mujkia grafikái, pontosabban 'a képen jelentkező csipkés világ belső képe' épp ilyen, megszabadították a súly expressziójától és a képteremtés formális kötelezettségeitől.

IIII

Modelláljuk a grafikák bizonyos inverz kijelentéseit, mozduljunk kifelé, s ne a megjelenés mélysége s ennek képe felé. Amennyiben a grafika képét negatívumként határozzuk meg, képzeljük el a pozitív előhívásának egyes módjait. Illetve a világnak melyik pozitívuma fejezte ki az alkotó kezével és szellemével a színeket meg a formákat...? Ha sikerül, látni fogunk egy meglepően szimpla és csodásan szép világot! Elsősorban a telítettség világát! A kitöltött világban – a telítettség dimenziójában nincs helye a horror vacuának. A szubsztanciális világ lenyomata határtalanul sokoldalú, rétegzett. A lenyomatok széles skálája tanúskodik a telítettségről. Az ornamentum a szubsztanciális világ természetes állapota, s ennek díszeként is olvasható. Egy ilyen világban a grafikának megvan a sokféle kifejezésű diapazonja. A valóságot az erős és a gyenge, az eltűnő, a totális, a teljesen eltűnt színhatás, majd a kép felszíni rétegét felszívó kontraszt stb. technikájával fejezi ki.

IIII

Amikor a megjelenés különböző kiásvott rétegeit rendszerbe foglaljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy a megjelenés ezoterikus alapjaira épülnek – a megjelenés sajátos metafizikájára. Ez érvényes a grafikák képzőművészeti eljárásaira, az elképzelt ábrákra, de magára a grafikai anyagra, a felhasznált technikára is. A grafikának és elemeinek (forma, szín, vonal, stb.) az ilyen ezoterikus kifejezése nem a szimbolikus artikuláció segédeszköze, egyenértékű jelképként értelmezhetők. Ezek a jelenségek ugyanúgy a meditáció eredményei, mint más hasonló megnyilvánulások. Ezzel törlődik a művészet s az élet közti határ, a formális eszközök, technikák nem a világon kívül vannak, egyenrangú részei a valóságnak. Más szóval az élő és az élettelen összeadódik. Ebben az értelemben vannak jelzések, miszerint Admir Mujkia magát a grafikát is (a vonalat, a felületet, a színt stb.) meditációval hozza létre. Az

ezoterikus olvasathoz köthetjük a szervezettséget, illetve a festmény kompozícióját: külső/belső, absztrakt/konkrét, üres/telített, alak/dísz, sík/vonal... ezek csak némelyek azon kettősségek közül, amelyeket felismerhetünk a szintúgy kettős kompozíció alapjaiban, ahol pl. a kompozíció első rétege – felső/alsó – a horizontális tengelyen kerül egyensúlyba. A ‘fentit’ mint kívüllevőt, de ugyanakkor mint absztraktot és geometriait sugallja, ezzel szemben a ‘lentit’ belsőként és telítettként fogja fel.

IIII

A műalkotás aktusa az egyensúly rendkívüli állapotának a kikísérletezésében áll, magán a művészen, illetve a teremtő és a világ közötti reláción belül. Kitapogatni ezt az állapotot, „magunkba kukkantani”, „megragadni a belső tájakat”, „felébredni az álomban” vagy megtalálni az „ébredlét és az álom” közti vékony elválasztó fonalat, mindez a művész kivételes erőfeszítésére vár.

A világhoz való viszony, e kitűnő összefüggés kipuhatólózása közel áll a szufi és a művész metódusához. A szufi felállítja a belső egyensúlyt, az univerzumhoz is így közeledik, ezzel hatja át a mindennapi s a tapasztalati világot. A művész keresi az egyensúlyt belső önmaga és a külső világ közt. Néha a két tapasztalat nehezen illeszkedik egymáshoz.

‘Az utazás és a keresés’ a grafikák fenomenológiai karakterét jelzik, ahol a ‘kép a képben’ az alapkoncepció. Az ilyenfajta utazás a mindennapi jelenségek és az élet határtalan terét nyitja meg, s kétségtelenül a boszniai kultúrához, így az iszlám karakterhez kötődik. Kutatva a jelenségeket majd ezek képeit, ösképeit, Admir Mujkiæ a rétegzettség végtelen megnyilvánulását figyeli meg, tematikailag mégis a mesére vagy a mítoszra szorítkozik. Csak az ‘utazás’ technikája jelzi a maga módján a ‘vertikális mozgást’ a kép felszínétől a megjelenés mélyrétegei felé. De... ‘horizontálisan’ is utazhatunk, egyetlen egy megnyilvánulási szinttel, a lap csúcsának alakján vagy egy szín árnyalatán keresztül. ‘Az utazás’ itt a világ s egyidőben a képzőművészeti működés átgondolásának a jelzése. ‘A kép a képben’ vertikálitása, netán a ‘kép a képen keresztül’ azt sugallja, hogy az időbeli attribútumok megszakadnak. Antropomorf értelemben az ember az első ablak, réteg, amin túlhaladunk. Ő csak azért van jelen, hogy tanúskodjon erről az átlépésről. Az ember belső világa a fontos.

IIII

Admir Mujkiæ grafikáinak értelmezése közben egy metafora kínálkozik: Egyfajta metafizikus henger a forgással beszívja és sugározza a fényt. A fény villanásaiban, s egyben a születésben, halálban, tartósságban és lejárodásban, a rövid idejű életben és örökkévalóságban... születnek, lejegyződnek és reflektálódnak a képek. Az ilyen alkotásban

a grafika organikus/vonalas, kettős alakjai kiegyenesednek és táncolnak a pirkadat első komplementáris és örök ritmusára, fénnel kiprovokálva a születéseket és a sötétség lelakatolt tereinek megnyitását... Akinek Admir Mujkiához hasonlóan van belső szeme, megpillanthatja a csodálatos, meseszerű világ képeit, amelyek felfedett büszkeséggel szólítanak...

Szarajevó, 2001. április

Orcsik Roland fordítása

Admir Mujki akadémiai festő Sisakban (Horvátország) született 1972-ben. 2000-ben diplomázott a Szarajevói Képzőművészeti Akadémián. Több hazai és külföldi kiállításon vett részt. Számos képzőművészeti díj birtokosa. Jelenleg Szarajevóban él.